

Kůrovcová hněd'

Hnědorezavé plochy na svazích hor jasně ukazují, kde je les napaden kůrovcem.

Foto: HN - Jiří Zerzoň

Martin Biben, Adéla Skoupá
autori@economia.cz

idé, kteří se nemohou smířit s rychlým odumíráním lesů v Nízkém Jeseníku, už používají válečný slovník. „Tohle je místo zásadního střetu, tady se bitva o jesenícké lesy rozhodne,“ říká předseda Společnosti přátel Jeseníků Ondřej Bačík. Ukazuje přitom na narezavělé uschlé stromy na pravé straně silnice, která vede z Vrbna pod Pradědem do Zlatých Hor, jako by to byli nepřátelští vojáci.

S trochou nadsázky středem asfaltky skutečně probíhá něco jako frontová linie. Právě tudy vede hranice mezi Chráněnou krajinnou oblastí Jeseníky s nejvyššími vrcholy Hrubého Jeseníku a okolní vrchovinou Nízkého Jeseníku, která je mimo rezervaci. A zatímco vpravo, na vrchu Jedlová a jeho svazích jsou vidět nahnědlé stromy napadené kůrovcem, nalevo od silnice, na úbočích Medvědího vrchu, mají smrkové lesy zatím tmavě zelenou barvu narušenou jen takzvaným kamenným mořem pod Starou horou.

Co celým Jeseníkům hrozí, je nejlépe vidět o pár kilometrů dál. Pařezy po vykácečných stromech, podobné skromným náhrobkům padlých vojáků, tady tvoří nekonečné, navzájem se křížící řady. Holá stráž Větrné hory i další místa tak připomínají velké hřbitovy. Na mnohahektarových mýtinách zůstalo kromě několika ostrůvků dosud nevykácečných seschlých smrků jen pár zdravých stromů, většinou modřínů. Obnažené hřebeny navíc místy přetínají rýhy od mohutných kol takzvaných harvesterů, těžkých těžebních strojů, kterými rychle stéká to málo vody, jež ještě na kopci zůstává.

Podobné je to i na svazích nedaleké Solné hory či Velké stříbrné. Jak vážná jesenícká kalamita ve skutečnosti je, ukázaly v posledních týdnech působivé záběry z dronů prolétajících nad pustými místy.

Jenže dnes už zdaleka nejde jen o Jeseníky, kde již rozsah kalamity mnohanásobně přesáhl pohromu, kterou kůrovec způsobil před lety na Šumavě. Smrky se kvůli napadení kůrovcem i jejich kořenů houbou václavkou kácí také v Beskydech, na Vysočině i jinde. „Tak masivní odlesnění, které dnes zasahuje kraje Moravskoslezský, Olomoucký, Zlínský a Vysočinu, české země nepamatují od dob Marie Terezie,“ říká například náměstek ministra životního prostředí Vladimír Doležal.

LESNÍ HŘBITOV JESENÍKY

LESY NA SEVERU MORAVY I JINDE NIČÍ SUCHO A KŮROVEC. NAPADENÝCH SMRKŮ JE NEJVÍC V JESENÍKÁCH, PŘIBÝVÁ JICH I V BESKYDECH ČI NA VYSOČINĚ. LESNÍCI SE ZÁKROKEM PROTI KALAMITĚ, KTERÁ SE CHYSTALA ROKY A JE NEJVĚTŠÍ ZA POSLEDNÍ STOVKY LET, ZASPALI.

Stát zatím jen na Moravě přišel kvůli znehodnocování lesů a klesající ceně dřeva nejméně o půldruhé miliardy korun, a pokud rázně nezasáhne, mohou být ohroženy smrkové lesy v celém Česku.

„Apelujeme na zodpovědné orgány, ministerstvo zemědělství, životního prostředí, správu CHKO a Lesy ČR, aby vyvinuly maximální snahu a úsilí a zabránily přenosu kalamity na území chráněné oblasti. Je zásadní chyba, že těžba nejsou soustředěny tady, aby se přenos kalamity nyní zastavil,“ vyzývá jesenícký patriot Ondřej Bačík. Podobných provolání se objevila řada. K výzvě Hnutí Duha Zachraňme lesy se přidali například Vědci z Platformy pro krajinu při Botanickém ústavu Akademie věd a nyní i Sdružení vlastníků obecních a soukromých lesů.

Příčiny? Sucho a smrk

Co je důvodem největší kalamity v tuzemských hvozdech za poslední staletí? Podle expertů zejména oteplení klimatu a současný stav českých lesů, kdy převažují smrky, které suchem a výkyvy teplot trpí nejvíce a stávají se snadným terčem kůrovce. „V jiných zemích už třicet let vědí, jak klimatická změna působí, a dělají kvůli tomu různá opatření.

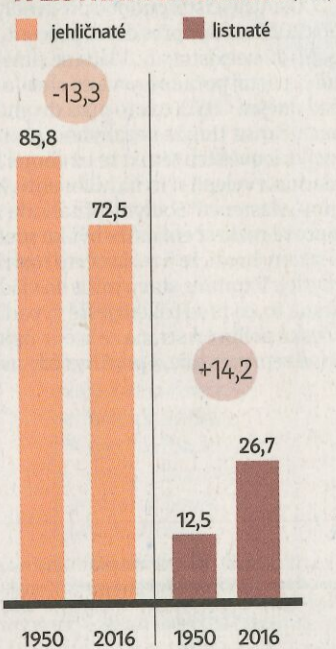
Tady jsme ji vzali na vědomí pozdě,“ upozornil na nedávném semináři v Poslanecké sněmovně lesnický ekolog Josef Fanta.

Například sousední Německo se s požíváním svých lesů kůrovcem nepotýká. „Když objeví napadený strom, jde zítra k zemi. Pošlou tam kvalifikované zaměstnance, ti strom zlikvidují a odkorní,“ dodal Fanta.

Smrky se u nás začaly ve velkém vysazovat už za Marie Terezie, účelem bylo zajistit dostatek dřeva pro bující průmysl a zároveň zabránit mizení lesů. Císařovna zavedla zásadu, že pokud vlastník kácí, musí také sázet. Postupně přibývalo právě smrků, které se dobře pěstují a průmysl jejich dřevu chce. Až v padesátých letech přišly první úvahy o přeměně smrkových monokultur na smíšené porosty, které by dokázaly v krajině udržet víc vody a lépe odolávat suchu a jiným přírodním pohromám.

„Jenže tehdejší ministr přišel s prohlášením: „Na co potřebujeme lesnickou ekologii? Potřebujeme kubičky dřeva.“ A najelo se naplno na velké, pětihektarové holoseče a vysazoval se smrk,“ popisuje Fanta, který před svou emigrací do Nizozemska plány na zpestření lesů vytvářel. Jehličnanů od té doby sice mírně ubylo, smrky ale dnes stále

POMĚR JEHLIČNATÝCH A LISTNATÝCH DŘEVIN (v %)

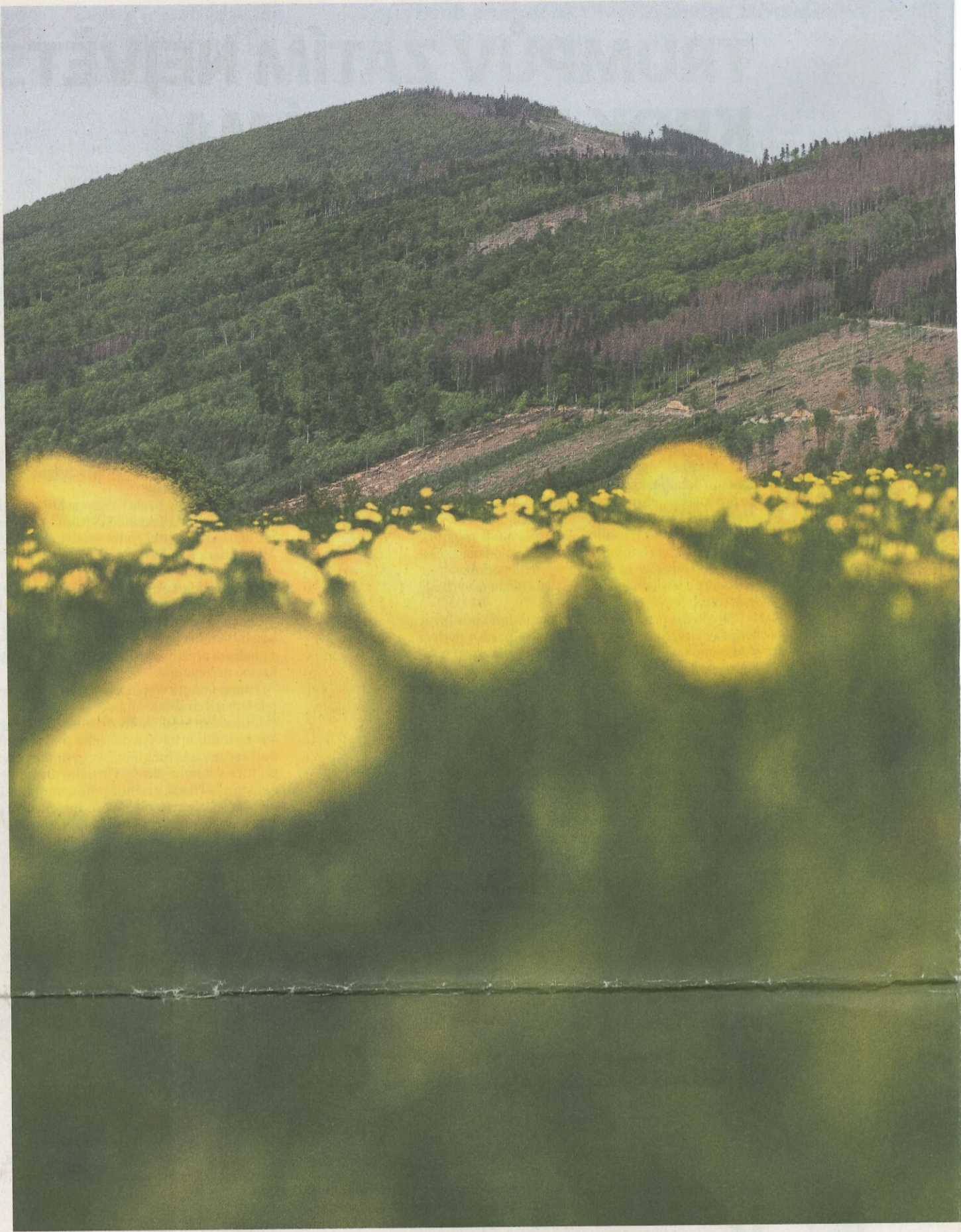

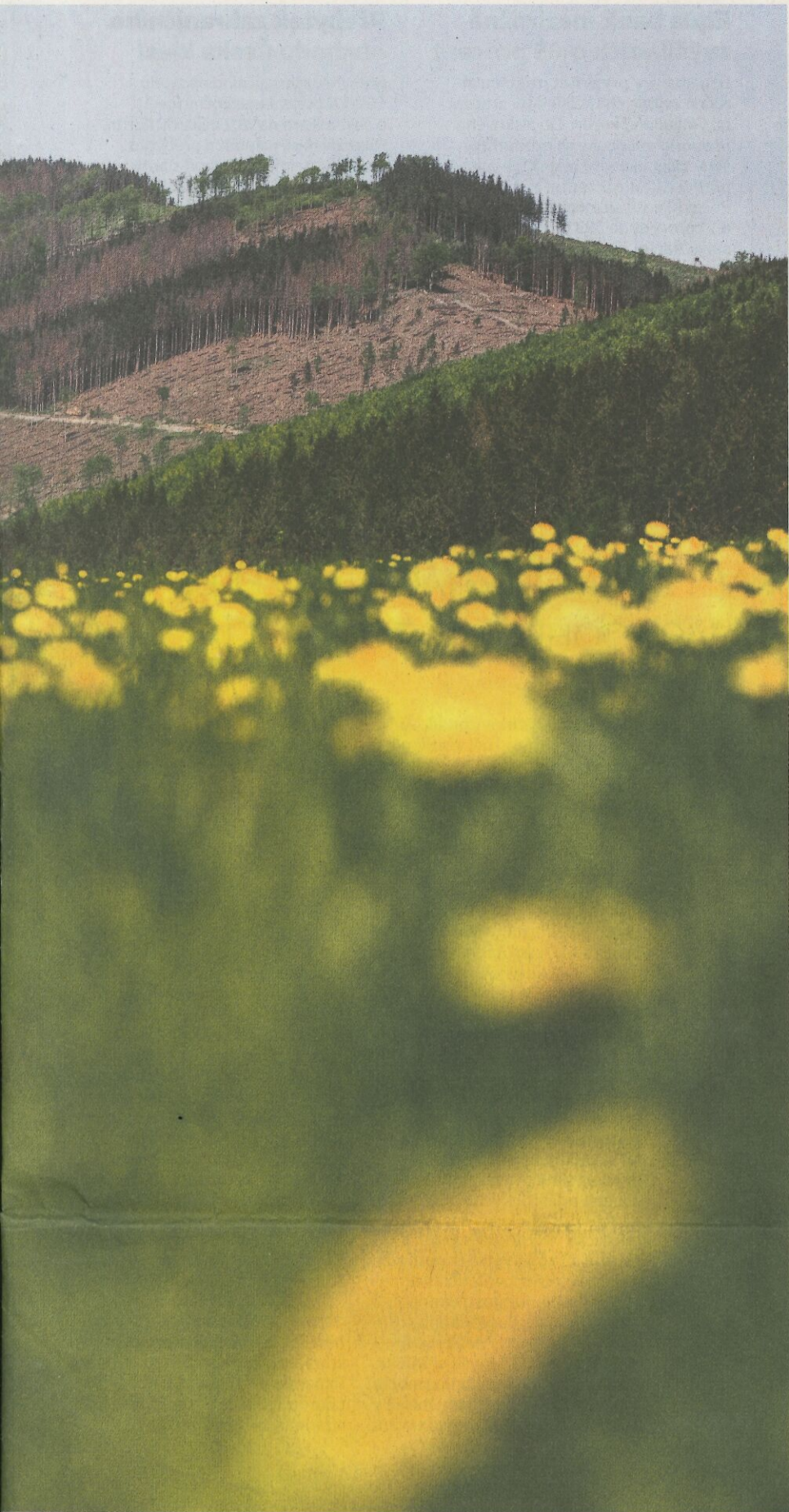
tvoří v lesích asi dvaapadesát procent. Jsou navíc mnohdy přestárlé, takže snáze podléhají kalamitám.

První varování přišlo už v 90. letech

Téměř polovinu lesů v zemi obhospodařují Lesy ČR. Varování, že havárie kvůli klimatické změně a suchu přijde, dostávaly minimálně posledních deset let. Například už v říjnu 2008 odevzdal Vít Šrámek z Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti podniků práci s názvem Chřadnutí lesních porostů na lesní správě Jablunkov, ve které upozorňuje na vážné poškození smrků suchem, václavkou i kůrovcem. Podobných prací bylo víc a poukazovaly například na krizi v oblasti Javořice i na dalších místech zejména na Moravě a na Vysočině. Shodovaly se, že velkou část smrků je třeba co nejdříve nahradit jinými odolnějšími a pro krajinu vhodnějšími porosty, například buky, břízami, modřín, jedlemi.

Existují ale ještě starší varování. Už v roce 1996 prorokoval krajinný ekolog Antonín Buček, že smrk za několik desetiletí zůstane jen v nejvyšších polohách Šumavy, Krkonoš a Králického Sněžníku. Jenže obměna byla podle expertů příliš pomalá. „Už 20 let se

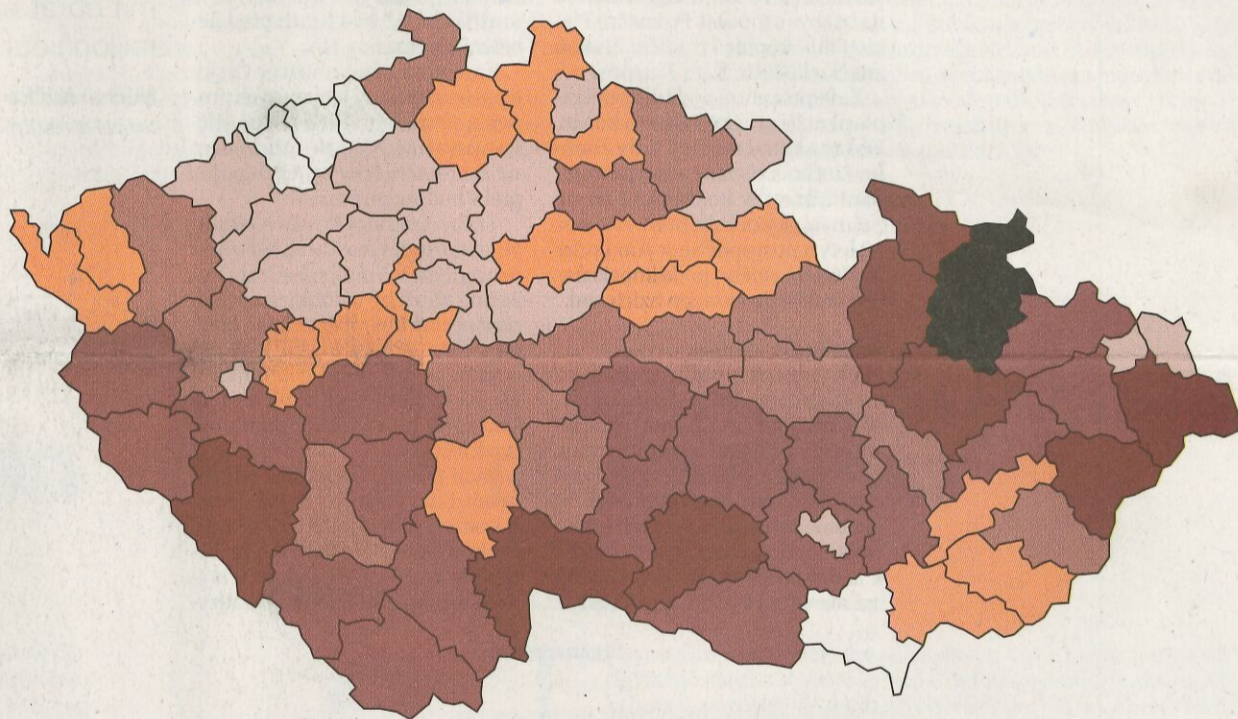
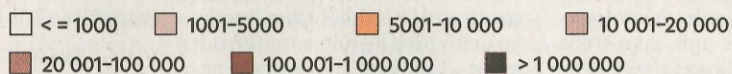

Nenápadní škůdci
Na jednom ze stromů na úbočí Větrné hory jsou pod už odpadlou kůrou na dřevu uschlého stromu dobře patrné chodbičky, které vytvořila larva kůrovce. Prostory, do kterých larvy žeroucí lýko kladou vejce, z nichž se pak vyvíjejí noví kůrovci, trochu připomínají čínské písmo. Pod kůrou dalších uschlých stromů však po „čínských znacích“ běhají desítky zhruba centimetr dlouhých tmavých brouků.

VÝSKYT KŮROVCOVÉ KALAMITY V ROCE 2017

(evidovaný výskyt kůrovců na smrku, v m³)

mohly lesy na změnu připravovat podsadba-
mi listnatých stromů a při obnově využívat
nikoliv pět až třicet procent listnáčů a jedlí,
jak ukládá vyhláška, ale 75 procent a více. Mi-
nisterstvo zemědělství ale apely naše i věd-
ců ignoruje,“ míní lesní expert Hnutí Duha
Jaromír Bláha.

Ministerstvo a Lesy ČR odmítají i hospo-
daření podle pravidel mezinárodně uznáva-
né certifikace FSC, kterou už vyžadují i ně-
které nábytkářské firmy, například Ikea, a
drží se zastaralejší a méně přísné normy
PEFC.

Ministerstvo zemědělství se však hájí.
„V lesích se pracuje na plné obrátky, obrana
proti kůrovci se provádí v masivních roz-
měrech. Loni a předloni lesníci umístili do-
hromady víc než 860 tisíc lapáků a kolem
100 tisíc feromonových lapačů,“ popisuje Jiří
Bílý z oddělení ochrany lesa ministerstva ze-
mědělství. Argumentuje i tím, že úřad nabízí
dotace například na skladování dřeva nebo
obnovu porostů a jedná s ostatními mini-
sterstvy a podniky například o snazší pře-
pravě dřeva. „O pomoc na boj s kůrovcem se
chceme obrátit na vládu, aby se problémem
zabývala ministerstva společně,“ dodal. Mi-
nistr v demisi Jiří Milek nyní navíc podepsal
novelu lesnické vyhlášky, podle které bude
moci stát přistupovat ke kůrovcové kalami-
tě podle krizového zákona, tedy s většimi
pravomocemi.

Lesníci totiž čelí i kritice, že napadené
stromy kvůli těžkopádnému systému nají-
mání externích těžebních firem, kterým na-
víc chybí lidé, nestíhají kácet včas. „Těží často
ve chvíli, kdy už je strom zničený a kůrovec
venku, místo aby vyhledávali stromy právě
napadené, ze kterých kůrovec ještě nevytěl,“
říká lesní analytik Aleš Erber.

Že s přístupem ke kalami-
tě nebylo leccos
v pořádku, nasvědčují i dosud nezveřejněné
závěry mimořádné kontroly České inspekce
životního prostředí. Podle informací HN in-

spektoři vedení Lesů ČR vytýkají, že situaci
vážně podcenilo. Takové zjištění inspekce
přiznávají i samotní lesníci. „V závěru pro-
tokolů je uvedeno, že kontrolovaná osoba
údajně nevyložila veškeré úsilí, aby zabrá-
nila dokončení vývoje kalamitních škůdců,
jejich šíření do okolních porostů a aby pře-
dešla ohrožení životního prostředí v lesích,“
uvedla tisková mluvčí Lesů ČR Eva Jouklová.

Jinak ale lesníci převážně trvají na tom, že
dělali, co mohli, a hlavním viníkem je změna
klimatu. Podle generálního ředitele Daniela
Szóráda navíc na pestrost lesů dávno myslí.
„Dnes už nezalesňujeme smrkovými mono-
kulturami, už se snažíme využít přípravných
dřevin, jako jsou břízy, jeřáby, osiky, vrby.
Za období 2014 až 2017 už jsme vysadili jen
čtvrtinu smrků. Víme, že je potřeba pře-
devším zamezit erozi půdy,“ říká ředitel stá-
tního podniku.

S kůrovcem bojují i soukromníci. Napří-
klad Arcibiskupské lesy a statky Olomouc,
které získaly v restitucích do správy i lesy
v mimořádně postižených oblastech na Je-
senicku v okolí Zlatých Hor, už musely vy-
kácet 50 hektarů jen v jediné lokalitě Větrná.
„Letos zápas s kůrovcem začíná ještě dříve,
brouk vytlétl už v polovině dubna,“ sdělil Petr
Skočdopole, šéf společnosti, která letos kvůli
kůrovci přijde o 190 milionů korun.

S lesy odejde i voda

Důsledky rozsáhlého kácení a úbytku lesů
– jen v Jeseníkách to je přes čtyři tisíce hek-
tarů – nebudou jen ekonomické. Hlavní prů-
švih se týká vody. Odlesněné plochy podlé-
hají mnohem rychleji vodní a větrné erozi,
mizí z nich půda a tím i schopnost zadržet
vláhu. Při přívalových deštích se tak zvýší
riziko lokálních povodní, naopak důsledky
sucha budou na vyschlých pláních ještě horší
a vysazené stromy budou mít potíže vyrůst.
Sníží se i hladina podzemní vody, v ohrožení
tak budou mnohé už existující zdroje.

Přeměnit do budoucna lesy tak, aby od-
povídaly návrhům progresivních lesníků,
proto nebude jednoduché. Pokud se mýtiny
podaří znovu oživit, měly by po zalesnění
vypadat výrazně jinak než dnes. Ideálem je
les tvořený více druhy stromů, které by měly
mít i různé stáří. Už dnes lze zejména u ně-
kterých soukromníků vidět tři patra s třemi
generacemi.

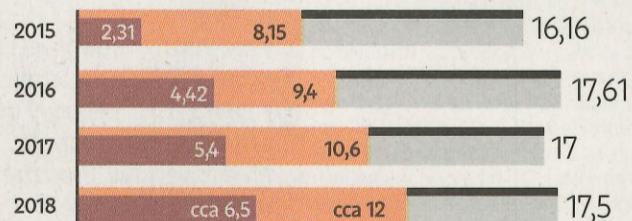
Řada lesníků, i v Jeseníkách, se ale stále
drží staré metodiky. Například pod rozhled-
nou Na Skalce nad Holčovicemi, vsí, která je
vymýcenými stráněmi obklopená, je mezi
vysazenými asi pětiletými stromky zhruba
polovina smrků. „Je to paradox, když vidíme,
jak tu porosty smrku usychají a kvůli dru-
hotnému škůdci kůrovci hynou a na druhé
straně se tu zakládají nové smrkové poros-
ty,“ říká lesník Erber. Na mladých smrcích je
už přitom nyní vidět, že kvůli suchu nejsou
v ideálním stavu – snad každý druhý má po-
divně zkroucenou špičku. „Kroutil se jejich
vršky, a zatímco spodky jsou celkem zelené,
přírůsty zejména z minulého roku jsou bez
jehličí,“ dodal Erber.

Už dnes ale existují místa, a to dokonce
v samém epicentru kalamity, kde les vypa-
dá tak, jak by měl. Třeba naproti Větrnému
vrchu s jeho holinami, na svazích Příčného
vrchu, obklopují zdejší poutní místo, bílý
kostel Panny Marie Pomocné, jasně zelené
zdravé bukové lesy. V nich je jen menšina
smrkového porostu. A i ten, rostoucí upro-
střed zdravých bučin, má tmavě zelenou bar-
vu. A dokonce i poblíž Větrné hory, v bezpro-
středním sousedství mýtin, lze najít kus lesa,
který by měl změně klimatu odolat. V délce
několika desítek metrů tady vedle sebe ros-
tou břízy, modřiny, buky i smrky. Zatím nej-
výše stromy vyrostly ze semen, které sem
zanesl vítr. Tady člověk přírodě do její práce
nijak nezasahoval. A ona dokázala věci
uspořádat přesně tak, jak dnes doporučují
lesní experti.

NAHODILÉ A KŮROVCOVÉ TĚŽBY

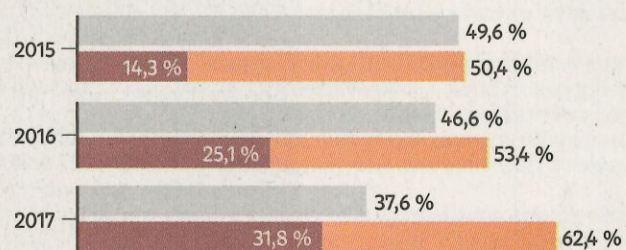
(těžby v milionech m³)

nahodilé kůrovcové celkové

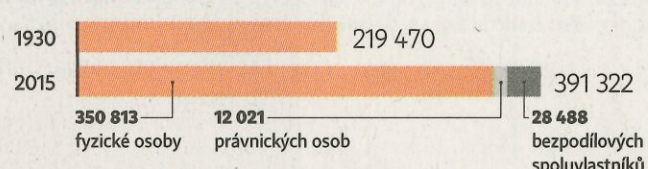

PODÍL NA CELKOVÝCH TĚŽBÁCH

těžby nahodilé těžby kůrovcové těžby úmyslné

Vlastnictví lesů

45 % všech lesů v ČR spravuje státní podnik Lesy ČR

Zdroj: Lesní ochranná služba, ČSÚ